

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВИСШИ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. 991

Дата ... 11.09. 2018 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА
ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

СТАНОВИЩЕ

ОТ ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

по тълкувателно дело № 1/2018 г.

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

Със свое Разпореждане от 28.02.2018 г. Председателят на ВКС е възложил да се образува тълкувателно дело № 1/2018 год. по описа на ОСТК по правни въпроси, при разрешаването на които е налице противоречива съдебна практика при разглеждането на спорове, произтичащи от сключени договори за застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите. С Разпореждане от 22.05.2018 г. е променена редакцията на третия от начално поставените въпроси – предмет на образуваното тълкувателно дело.

На основание чл. 129, ал. 4 ЗСВ Висшият адвокатски съвет изразява становище по тях, както следва:

I. По първия поставен въпрос:

Налице ли е правен интерес за застрахователя от предявяване на иск за прогласяване нищожността на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по който той е страна при липса на възникнал конкретен правен спор, свързан с този договор?

В предложението до Председателя на ВКС с вх. № А-87/23.02.2018 год. (Предложението) като основно противоречие в практиката на съдилищата се извежда различната преценка на съдилищата относно допустимостта на исковете за прогласяване на недействителността на договори за застраховка по риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите.

Посочва се, че с влезли в сила разпореждания и определения част от съдилищата са приели, че исковете са недопустими като се изреждат, макар и неизчерпателно, следните съдебни актове: Разпореждане от 30.12.2016 год. по гр.д. № 1962/2016 год. на РС-Видин; Определение от 21.03.2017 год. по гр.д. № 370/2017 год. на РС-Добрич; Определение от 23.10.2017 год. по гр.д. № 4813/2017 год. на РС-Враца.

Друга част от съдилищата са приели, че исковете са допустими и са ги разгледали по същество. За онагледяване на тази практика са изредени влезли в сила решения, с които исковете са уважени и това са: Решение № 460/06.12.2016 год. по гр.д. № 1514/2016 год. на РС-Разград; Решение от 07.12.2016 год. по гр.д. № 2156/16 год. на РС-Добрич; Решение № 245/29.12.2016 год. по гр.д. № 570/16 год. на РС-Бяла и Решение от 23.10.2017 год. по гр.д. № 2313/17 год. на РС- Враца. Посочва се и влязло в сила Решение от 01.12.2017 год. по гр.д. № 3895/17 год. на РС-Русе, с което съдът е отхвърлил предявените искове за прогласяване на нищожност като неоснователни.

Анализът на посочената съдебна практика показва следното:

С двете определения от визираните в Предложението три съдебни акта производствата по образуваните дела са били прекратени поради настъпила преди подаването на исковете смърт на ответниците – физически лица.

Разбирането за недопустимост на иска поради липса на правен интерес от предявяването му е застъпено и мотивирано в Разпореждане от 30.12.2016 год. по гр.д. № 1962/2016 год. на РС-Видин. В него съдът е приел, че не е налице правен интерес от прогласяване на нищожност на вече прекратен договор по риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите за застрахователя, след като липсва правен спор, произтичащ от него. Изрично в разпореждането е уточнено, че ищецът отрича да е настъпило застрахователно събитие по сключения договор. При тези факти съдът е приел, че не е налице правен интерес от оспорване на прекратената полица, поради това, че между сключилите я страни липсва конкретен спор, произтичащ от нея. Съдът се е позовал на разбирането, че при отсъствие на твърдение за нарушено или отричано от ответника право на ищеца, последният няма правен интерес от търсената защита.

Всички изброени в Предложението решения, с които исковете са уважени, са неприсъствени, т.е. постановени са по реда на чл. 239 ГПК. В тях допустимостта на исковете не е изследвана изрично и затова мотиви по този въпрос не са излагани.

В решението, с което исковете са отхвърлени, също не е подложено на обсъждане наличието на правен интерес за ищеца от прогласяване на нищожност на договора за застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите при липса на конкретен правен спор, свързан с него.

Поради това Висшият адвокатски съвет намира, че съдебните актове, посочени в Предложението, не очертават мотивите за възприемане на противоречиви разбирания по поставения за разрешаване от ОСТК правен въпрос. Противоречието на съдебните решения се изразява в това, че след като споровете са разгледани по същество от съда, той е счел, че е налице правен интерес от предявяването на исковете за прогласяване на нищожност като условие за тяхната допустимост. Затова в Предложението е прието, че двете групи съдебни актове съдържат взаимно изключващо се разрешаване по идентичен въпрос, мотивирало образуването на настоящото тълкувателно дело.

Висшият адвокатски съвет споделя разбирането, че за застрахователя не съществува правен интерес от предявяване на иск за прогласяване на нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по който той е страна, когато липсва

възникнал конкретен правен спор, свързан с него поради следните съображения:

1. Правната уредба на недействителността по българското право класифицира договорите като нищожни или унищожяеми, в зависимост от вида и тежестта на пороците им. Общите правила относно недействителността се съдържат в Закона за задълженията и договорите – чл. 26 и сл. ЗЗД.

За да бъде договорът нищожен, той трябва да е засегнат от най-тежки пороци, посочени в чл. 26 ЗЗД, които не му позволяват да породи целените от страните правни последици. Нищожността е изначална и не може да бъде санирана, освен по изключение чрез приемане на валидизационни закони, предвиждащи особени правила за това (Таджер, В., Гражданско право на НРБ, Обща част, Дял II, второ изд., С., Софи-Р, 2001, с. 469).

2. Макар и тези характеристики на нищожността и основанията за нейното прогласяване да са трайно поддържани и възпроизвеждани в доктрината и в съдебната практика, те не могат да бъдат безусловно отнасяни към договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите с оглед неговата **правна същност и поради специфичното му предназначение**, които следва да бъдат накратко очертани.

Легалната дефиниция на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите се съдържа в чл. 429, ал. 1, т. 1 КЗ, който гласи: *„С договора за застраховка „Гражданска отговорност“ застрахователят ... се задължава да покрие в границите на определената в застрахователния договор застрахователна сума отговорността на застрахования за причинените от него на трети лица имуществени и неимуществени вреди, които са пряк и непосредствен резултат от застрахователното събитие.“*

Обектът на застраховане по задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите съгласно чл. 477, ал. 1 КЗ, е: *„... гражданската отговорност на застрахованите физически и юридически лица за причинените от тях на трети лица имуществени и неимуществени вреди, свързани с притежаването и/или използването на моторни превозни средства, за които застрахованите отговарят съгласно българското законодателство или законодателството на държавата, в която е настъпила вредата.“*

ВКС, в мотивите към ТР № 1/2014 год. по т.д. № 1/2014 год. на ОСТК в най-синтезиран вид описва **характера и предназначението на обсъждания договор**: „Имуществената застраховка „Гражданска отговорност“ има обезщетителен характер. С нея се дава застрахователна закрила на застрахования срещу риска да възникне в негова тежест отговорност за непозволено увреждане към друго лице, а предназначението ѝ е да репарира, в рамките на застрахователната сума, реално възникналите за третото увредено лице вреди, за които съществува основание да бъде ангажирана гражданската отговорност на застрахования делинквент.“.

Застраховани лица по задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, видно от разпоредбата на чл. 477, ал. 2 КЗ „са собственикът, ползвателят и държателят на моторното превозно средство, за което е налице валидно сключен застрахователен договор, както и всяко лице, което извършва фактически действия по управлението или ползването на моторното превозно средство на законно основание. Не е необходимо водачът да притежава изрично писмено пълномощно от лицата по изречение първо за управлението или ползването на моторното превозно средство.“

Израз на обезщетителната, обезпечителната и социалната функция на договора за задължителна застраховка на „Гражданска отговорност“ на автомобилистите е уреденото с чл. 432, ал. 1 КЗ право (**прякото право**) на увреденото лице, спрямо което застрахованият е отговорен да иска обезщетение директно от застрахователя му по застраховката „Гражданска отговорност“.

Застрахователният договор е търговска сделка от категорията на абсолютните – арг. чл. 286, ал. 2 вр. чл. 1, ал. 1, т. 6 ТЗ. Поради това във връзка с нищожността на застрахователния договор се прилагат нормите на ТЗ с уговорката, произтичаща от чл. 288 ТЗ, че неуредените от него положения ще се разрешават съгласно разпоредбите на гражданското законодателство.

В името на сигурността на търговския оборот ТЗ предвижда, че страната по търговска сделка не може да се позовава на нищожността досежно формата на търговската сделка, ако от поведението ѝ може да се заключи, че не е оспорвала действителността на изявлението – чл. 293, ал. 3 ТЗ, както и че, когато едно лице действа от името на търговец без

представителна власт, се смята, че търговецът потвърждава действията, ако не се противопостави веднага след узнаването (чл. 301 ТЗ).

3. Нищожността на договорите се релевира чрез установителен иск, който се определя в теорията като *„най-приспособеното средство за защита срещу правната привидност (нищожност и особено симулативност...)”* (Сталев, Ж., *Българско гражданско процесуално право*, девето преработено и допълнено издание, С., Сиела, 2012, с. 183), **или чрез възражение.**

Съгласно разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК всеки може да предяви иск, за да установи съществуването или несъществуването на едно правно отношение или на едно право, когато има интерес от това.

Възприето е в теорията и съдебната практика разбирането, че *„Искът за нищожност на договор по своя характер е отрицателен установителен и неговият предмет е различен от положителния иск за установяване съществуване на правоотношение или от осъдителния иск за реално изпълнение. Силата на пресъдено нещо се формира само върху фактическите твърдения, от които в исковата молба се извежда нищожността на сделката. При отхвърляне на иска за прогласяване на нищожността на договора, със сила на пресъдено нещо се установява единствено, че договорът не е нищожен на конкретно разгледано основание”*, застъпено в Решение № 134 от 03.08.2017 год. по дело № 558/2016 год. на ВКС, ТК, I т.о.

Като задължително условие за допустимост на отрицателния установителен иск законодателят изисква наличието на правен интерес.

4. Правният интерес на застрахователя от воденето на иск за прогласяване на нищожност на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите се извежда при отчитане на същността и предназначението на този договор.

Правен интерес от такава защита ще бъде налице за застрахователя, само ако носителят на спорното право се позовава на сключения застрахователен договор, за да се ползва от него. Тогава застрахователят, в ролята си на ищец по отрицателен установителен иск, ще трябва да прогласи нищожността на договора, когато поддържа такава, т.е. да отрече неоснователно претендираното срещу него право.

Затова, за да е налице правен интерес за застрахователя, следва да е налице конкретен правен спор, свързан с договора.

Понятието „правен спор” е дефинирано в правната теория. Проф. Сталев в цит. съч., с. 26 го определя като „...външно обективизирано противоречие (несъвпадане) на правните убеждения (твърдения) на насрещните субекти в правоотношението относно неговото възникване, съдържание и съществуване.”

С оглед съдържанието на въпроса, под „конкретен правен спор” ще следва да се разбира всякакъв правен спор, отнасящ се до упражняване на права, свързани с договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Спорът може да бъде иницииран с предявен иск от застрахования по чл. 435 КЗ; с пряк иск на пострадалото или увредено лице, основан на чл. 432, ал. 2 КЗ; с отправена пред застрахователя претенция на пострадал или увреден за получаване на обезщетение по доброволен ред по чл. 380 и сл. КЗ и т.н. При всички случаи конкретен правен спор, свързан с договора за задължителна застраховка, **ще бъде налице, когато е осъществен застрахователният риск по него** (съгласно § 1, т. 3 от ДП на КЗ застрахователен риск е обективно съществуващата вероятност от настъпване на вредоносно събитие, възникването на която е несигурно, неизвестно и независимо от волята на застрахования, застрахования или третото ползващо се лице).

При липса на реализиран риск, предявяването на иска за прогласяване на нищожност ще бъде без правен интерес за застрахователя, тъй като няма да съществува причина заинтересуваното лице да претендира права, свързани със застрахователния договор, респективно необходимост от изпълнение на поетото с договора задължение на застрахователя да покрие в границите на определената в застрахователния договор застрахователна сума отговорността на застрахования. Затова за застрахователя не съществува правен интерес от прогласяването на нищожността на договора само поради хипотетичната възможност (опасност) от настъпване на вредоносното събитие в срока на покритието по полицата.

Да се приеме обратното, означава да се открият неограничени възможности за оспорване действителността на всеки сключен договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, а това е недопустимо и с оглед правната му същност и предназначение.

Поради изложеното, Висшият адвокатски съвет се обединява около разбирането, че на поставения въпрос трябва да се даде следния отговор: **Не е налице правен интерес за застрахователя от предявяване на иск за прогласяване нищожността на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по който той е страна, при липса на възникнал конкретен правен спор, свързан с този договор.**

II. По втория поставен въпрос:

Допустимо ли е прогласяване на нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, поради липса на съгласие; поради липса на представителна власт; поради първоначално декларирано от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал. 2 КЗ?

1. От Предложението е видно, че противоречива практика на съдилищата по въпроса се съдържа в решения, с които съдът се е произнесъл по искове на застрахователи, основани на твърдения за липса на съгласие и представителна власт на насрещната по договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите страна.

В изброените решения, постановени по реда на чл. 239 ГПК, не са излагани доводи, обосноваващи допустимостта на прогласяването на нищожност на договора за задължителна застраховка по риска „Гражданска отговорност“ на посочените основания. В мотивите им само се маркира, че е налице *„условието по чл. 239, ал. 1, т. 2 ГПК – искът е вероятно основателен, с оглед посочените в исквата молба обстоятелства, представените и приети по делото писмени доказателства“*, без да се анализира нито допустимостта, нито основателността им.

Единствено в Решение № 460/06.12.2016 год. по гр.д. № 1514/2016 год. на РС-Разград се съдържат, макар и кратки мотиви, според които след като не е положен подпис на застрахования в процесната полица, претенцията е основателна и затова поради липса на съгласие застрахователният договор следва да бъде обявен за нищожен.

Иск за нищожност поради липса на съгласие във връзка с липса на представителна власт е отхвърлен като неоснователен с Решение от

01.12.2017 год. по гр.д. № 3895/17 год. на РС- Русе. В него съдът се е позовал на Тълкувателно решение № 5 от 12.12.2016 год. на ВКС по т. д. № 5/2014 год. на ОСГТК и е приел, че „*висящата недействителност при договор сключен от лице без представителна власт е установена в защита на мнимо представлявания и само той може да се позове на нея. Насрещната страна по договора и третите лица не могат да се позовават на тази недействителност.*” При мотивирането на това разрешение ОСГТК на ВКС споделя извода, че: „*Не на последно място, възприемането на тезата, че недействителността по чл. 42, ал. 2 ЗЗД е абсолютна нищожност по чл. 26, ал. 2, пр. 2 ЗЗД и че на нея може да се позове не само мнимо представляваният, а и всяко друго лице, значително би застрашило сигурността на гражданския оборот.*”

По въпроса относно допустимостта на прогласяването на нищожност, основана на липса на положен подпис върху договора от страна на застрахования, ВКС се е произнесъл със свои решения. Така напр. в Решение №50 от 25.04.2012 год. по търг. д. № 95/2011 год. на Върховен касационен съд, ТК, II т.о. съдът е приел, че „*независимо от неточното попълване на данните в застрахователната полица и от липсата на положен от застрахованото лице подпис, застрахователят ... не е оспорвал действителността на изявлението на това лице, нито относимостта на сключената с него полица към процесния автомобил. Такива факти представляват приемането на плащането на първата вноска от премията ...; осчетоводяването на застрахователната полица и изпращането на данните от нея в Информационния център към Гаранционен фонд съгласно изискването на чл. 293, ал. 1, т. 3 КЗ. С оглед на това, следва да се приеме, че изискването за форма на застрахователния договор в случая е преодоляно и ответникът не може да се позовава на нищожността на сключената ... застрахователна полица.*” В този смисъл е постановено и Решение № 25 от 24.07.2017 год. по т. д. № 3135/2015 год. на Върховен касационен съд, ТК, II т.о. и др.

Висшият адвокатски съвет споделя разбирането, че е недопустимо прогласяване на нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, поради липса на съгласие и поради липса на представителна власт, като се позовава на следните съображения:

1. Посочено беше в становището по предходния въпрос, че застрахованите лица по смисъла по задължителната застраховка

„Гражданска отговорност“ на автомобилистите, съгласно чл. 477, ал. 2 КЗ, могат да бъдат не само собственикът на МПС, неговият ползвател и държател, а и всички лица, които извършват фактически действия по управлението или ползването на моторното превозно средство на законно основание, при това без да е необходимо те да притежават изрично писмено пълномощно от собственика, ползвателя или държателя на МПС, за което договорът е сключен.

Действащото право изрично допуска сключването на застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите по отношение на лек автомобил, собственост на трето лице, т.е. съгласно воля, изразена и от лица, различни от собственика на автомобила (арг. чл. 483, ал. 1, т. 1 КЗ, който предвижда, че *„Договор за застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите е длъжно да сключи всяко лице, което: 1. притежава моторно превозно средство, което е регистрирано на територията на Република България и не е спряно от движение; това изискване не забранява и всяко друго лице, различно от собственика на моторното превозно средство, да сключи застрахователния договор“*).

Относно липсата на представителна власт трябва да бъде съобразено и разрешението, дадено в т. 2 от Тълкувателно решение № 5 от 12.12.2016 год. на ВКС по тълк. дело № 5/2014 год. на ОСГКТК, съгласно което на недействителност на договор, поради сключването му от лице, действало като мним пълномощник, може да се позове само лицето, от името на което е сключен договорът, т.е. мнимо представляваният.

С оглед изложеното и като отчитаме правната същност, функцията и предназначението на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите и гарантираната от закона възможност увредените и пострадалите като трети за договора лица да упражнят прякото си право по реда на чл. 432, ал. 1 КЗ във връзка с нея, намираме за недопустимо сключеният договор за застраховка да бъде прогласяван за нищожен на посочените във въпроса първи две основания.

2. По отношение допустимостта на прогласяването на нищожност, основана на първоначално декларираните от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал. 2 КЗ, отговорът се извежда чрез аргумент от разпоредбите на по чл. 485 КЗ, който е приложим само за договора за задължителна застраховка „Гражданска

отговорност” на автомобилистите и ще бъде анализиран подробно в отговора на следващия въпрос.

За нуждите на отговора на тук разглеждания въпрос Висшият адвокатски съвет отбелязва, че с чл. 485 КЗ законодателят лишава застрахователя от правото да прекрати сключен договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите при наличие на неточно обявено или премълчано обстоятелство, за което е поставил изричен писмен въпрос. В такава хипотеза той не може и да откаже плащане, нито да намали размера на застрахователното обезщетение, дори и ако неточно обявеното или премълчано обстоятелство е оказало въздействие за настъпване на застрахователното събитие.

Тълкуването на цитираната по-горе разпоредба на чл. 477, ал. 2 КЗ води до извода, че визираните в нея лица фактически не могат да бъдат посочени изрично в договора и не са ограничени с оглед техния брой, поради което не е възможно първоначалното деклариране на самоличността им.

При разрешаването на поставения въпрос, следва да бъде съобразено и Решение от 20.07.2017 год. по дело С-287/16 на Съда на европейския съюз по преюдициално запитване от Върховния съд на Португалия (ОJ С 338, 9.10.2017, р. 2–2). В § 27 от мотивите на същото (ползващи се със сила на тълкувано нещо) се съдържа следният извод: „.....следва да се приеме, че обстоятелството, че застрахователят е сключил договора въз основа на непосочени—или—декларирани неверни данни от страна на застрахования, не е от естество да му позволи да се позове на законовите разпоредби относно нищожността на договора и да я противопостави на третото пострадало лице, за да се освободи от своето произтичащо от член 3, параграф 1 от Първата директива задължение да го обезщети за причиненото от застрахованото моторно превозно средство произшествие.”.

От съпоставката с английския текст на решението е видно, че коректният превод на български език е следният: „... не е от естество да му позволи да се позове на законовите разпоредби относно нищожността на договора или да я противопостави на третото пострадало лице, за да се освободи от своето произтичащо от член 3, параграф 1 от Първата директива задължение” (подч.н.). С това Решение Съдът е приел, че тълкуваните в същото правила, съдържащи се в изброените директиви на „... не допускат национална правна уредба, която в обстоятелства като

в делото по главното производство би имала за последица противопоставимостта спрямо трети пострадали лица на нищожността на договор за застраховка „Гражданска отговорност“ за моторно превозно средство, произтичаща от първоначално декларирани от застрахования неверни данни относно самоличността на собственика и лицето, което обичайно управлява съответното моторно превозно средство, или от обстоятелството, че лицето, за което или от името на което е сключен договорът за застраховка, не е имало икономически интерес от сключването му.”

Това решение по преюдициално запитване е задължително за всички съдилища и учреждения в Република България съгласно разпоредбата на чл. 633 ГПК.

Налага се изводът, че правната уредба на договора за застраховка „Гражданската отговорност“ на автомобилистите отдава приоритет на запазването на застрахователното правоотношение и произтичащата от него защита на пострадалите и увредени лица и затова то взема превес над интереса на застрахователя да се освободи от задълженията по сключен от него договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите поради неговата нищожност.

Ето защо, Висшият адвокатски съвет предлага ОСТК на ВКС да даде следния отговор на втория въпрос: **не е допустимо прогласяване на нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите по иск на застрахователя поради липса на съгласие; липса на представителна власт, както и поради първоначално декларирани от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал. 2 КЗ.**

III. По третия поставен въпрос:

Неточното и/или премълчано обстоятелство, оказващо въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване на размера на вредите, основание ли е за унищожаване на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите на основание общата разпоредба на чл. 29 ЗЗД или по отношение на него е приложима специалната уредба по чл. 485 КЗ?

От посочените в Предложението решения само Решение от 01.12.2017 год. по гр.д. № 3895/17 год. на РС-Русе съдържа произнасяне по близък до този въпрос. Ищецът по делото – застрахователно дружество – е

поддържал, че е налице основание за унищожаемост на договора поради измама. Сред измамливите действия на застрахователя ищецът е посочил и предоставянето на процесното МПС на граждани на различни държави, включително и на такива, които не притежават свидетелство за управление. В тази връзка съдът е приел следното: *„По делото липсват доказателства за това застрахователят да е поставил въпроси на застрахователя от тези, за които твърди, че е бил измамен, поради което тези въпроси не могат да се считат за съществени за риска и съответно съществени за сключването на застрахователния договор. Предвид изложеното не е налице гражданскоправна измама, която да доведе до унищожаемост на сделката“*. От изложеното е видно, че решаващият състав, макар и да е отхвърлил иска на поддържаното основание е квалифицирал и разгледал същия като такъв, основан на чл. 29 ЗЗД.

Посоченото решение не онагледява наличие на противоречива практика по тълкуването и прилагането на закона по смисъла на чл. 124 ЗСВ, тъй като останалите решения съгласно Предложението, които както бе посочено са неприсъществени, не съдържат произнасяне по иск за унищожаемост поради измама, при все че по някои от делата такъв е бил заявен като евентуален.

Решението би могло да илюстрира неправилна съдебна практика, но не на това основание е образувано тълкувателното дело съгласно Разпореждането на Председателя на ВКС.

2. За да се даде верен отговор на въпроса – предмет на тълкувателното дело, е необходимо да се извърши съпоставка на правната уредба по чл. 29 ЗЗД и тази, съдържаща се в чл. 485 КЗ.

2.1. Систематичното място на нормата на чл. 29 ЗЗД като основание за унищожение на договора е в Част II на ЗЗД, Източници на задълженията, б. „В“, озаглавена „Недействителност на договорите“.

В чл. 29 ЗЗД е предвидено, че *„Измамата е основание за унищожение на договора, когато едната страна е била подведена от другата да го сключи чрез умишлено въвеждане в заблуждение.“*

Измамата трябва да е осъществена по начин, годен да заблуди страната и да се отнася до конкретни обстоятелства, които са от решаващо значение за сключване на сделката.

В този смисъл в Решение № 245 от 07.11.2017 г. по гр. дело № 585/2017 г. на ВКС, ГК, IV г.о. се приема, че: *„Волята на страната е*

опорочена винаги, когато при сключването на договора тя е имала погрешна представа за съдържанието на насреещните престации, съществени качества или количеството на предмета на договора, както и в лицето на насреещната страна (когато договорът е сключен с оглед личността), което е основание за неговото унищожаване. ... Волята е опорочена от измама, когато невярната представа е предизвикана умишлено от насреещната страна. ... Когато релевантната погрешна представа е предизвикана по друг начин, е налице грешка – насреещната страна или трето лице е предизвикало невярната представа без умисъл, при непредпазливост или дори неволно, както и когато страната сама е изпаднала в заблуждение, преценявайки погрешно фактите и обстоятелствата. Затова последиците от унищожението поради измама и грешка са различни – при измамата насреещната страна дължи обезщетение за вреди на страната, която иска унищожението, а при грешката обезщетение за вреди дължи страната, която иска унищожението.”

2.2.1. Изискването за обявяване на точно и изчерпателно посочени съществени обстоятелства при сключване на договор, когато застрахователят е поставил въпроси, е уредено в Част IV „Застрахователен договор”, Дял първи „Общи изисквания към всички застрахователни договори”, Раздел IV на КЗ „Обявяване на обстоятелства, свързани със застрахователния риск” – чл. 362-366 КЗ.

С нормата на чл. 362 КЗ се създава задължението застрахователят, неговият пълномощник или застрахователен брокер точно и изчерпателно да обявят известните им обстоятелства, които са от значение за риска. Такова задължение е предвидено и за застрахования, ако при сключване на договора е била поискана информация от него.

Чл. 363 КЗ регламентира правните възможности на застрахователя при установено съзнателно неточно обявяване или премълчаване на обстоятелства като разделя последните на два вида: такива, при наличието на които застрахователят не би сключил договора и такива, при които би го сключил, но при различни условия.

В зависимост от вида на обстоятелствата, се урежда правото на застрахователя да прекрати договора или да отправи предложение за изменението му. Възможността застрахователят да откаже плащане е предвидена на това място в закона само, ако неточно обявеното или

премълчано обстоятелство е оказало въздействие за настъпване на събитието. Ако обстоятелството е от значение за размера на вредите, застрахователят разполага с възможността да намали плащането в определено от закона съотношение, но не и да го откаже.

2.2.2. Чл. 485 КЗ се намира в Част пета от Кодекса за застраховането, озаглавен „Задължително застраховане”, дял втори „Гражданска отговорност на автомобилистите, Глава четиридесет и четвърта „Общи положения”. В него се съдържат специални за договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите разпоредби относно неточно обявени или премълчани при сключването му обстоятелства, различни от разгледаните в предходната точка общи изисквания към всички застрахователни договори.

С разпоредбата на чл. 485, ал. 1 КЗ законодателят предвижда, че в случай на неточно обявяване или премълчаване на обстоятелство, за което застрахователят е поставил писмено въпрос, **застрахователят няма правото да прекрати договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите на основанията по чл. 363, ал. 1 и 3, чл. 364, ал. 2 или чл. 365 КЗ.**

Визираните в законовия текст основания за прекратяване са следните:

Чл. 363, ал. 1 КЗ регламентира възможността застрахователят да прекрати договора при съзнателно обявяване на неточно обстоятелство и премълчаването на такова обстоятелство, при наличието на което застрахователят не би сключил договора.

Чл. 364 КЗ разглежда възможностите на страните по застрахователния договор при установено несъзнателно неточно обявяване на обстоятелството по чл. 363 КЗ и предвижда правото на всяка от тях да предложи изменението му и ако то не бъде прието, да го прекрати с писмено уведомление, а чл. 365 КЗ разглежда последиците от неизпълнението на задължението за обявяване пред застрахователя на новонастъпили обстоятелства, за които при сключването на договора застрахователят писмено е поставил въпрос.

Както бе посочено, съгласно чл. 485, ал. 1 КЗ всички тези основания за прекратяване на застрахователния договор са неприложими към договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Като забранява прекратяването на договора за

задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите в разгледаните хипотези, с разпоредбата на чл. 485, ал. 2 КЗ законодателят въвежда забрана за застрахователя да откаже плащане на увредените лица и да намали размера на застрахователното обезщетение, дори и ако неточно обявеното или премълчано обстоятелство е оказало въздействие за настъпването на събитието или за увеличаване размера на вредите.

И накрая, в чл. 485, ал. 3 КЗ са уредени възможните имуществени последици в отношенията между ползвателя на застрахователната услуга и застрахователя като е предвидено, че когато се установи необявено обстоятелство, за което застрахователят писмено е поставил въпрос, последният има правото в сроковете по чл. 363, ал. 1 КЗ, съответно по чл. 364, ал. 1 КЗ да поиска разликата между договорената премия и премията, която съответства на действителния риск при отчитане на необявеното обстоятелство. Предпоставка за упражняване на това право е ползвателят на застрахователната услуга да е бил уведомен за него преди сключването на договора (съгласно чл. 2, ал. 2 КЗ *„По смисъла на този кодекс „ползвател на застрахователни услуги“ е застраховащият, застрахованият, третото ползващо се лице, третото увредено лице, другите лица, за които са възникнали права по застрахователен договор, както и физическото или юридическото лице, което проявява интерес да се ползва от услугите, предоставяни от застраховател или от застрахователен посредник във връзка с предмета му на дейност, независимо дали е потребител по смисъла на Закона за защита на потребителите.“*).

Налага се изводът, че в разпоредбите на чл. 485 КЗ като специални за договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, изрично се предвижда, че наличието на неточното и/или премълчано обстоятелство, оказващо въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване на размера на вредите не може да доведе до прекратяване на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите и не освобождава застрахователя от предвиденото с него задължение да репарира увредените лица за причинените им вреди, т.е., че според тях договорът остава действителен.

Затова ще следва да се приеме, че с императивната по своя характер специална норма на чл. 485 КЗ, законодателят е изключил приложението на общата разпоредба на чл. 29 ЗЗД относно допуснатото неточно обявяване

и/или премълчаване на посочените във въпроса обстоятелства. При наличие на такива обстоятелства ще се прилага специалната уредба.

Изводът се основава и на това, че адресатите на задължението за обявяване на обстоятелствата, посочени в чл. 362, ал. 1 КЗ могат и да не са страни по застрахователния договор.

Ето защо, отговорът на поставения въпрос според Висшия адвокатски съвет е: **неточното и/или премълчано обстоятелство, оказващо въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване на размера на вредите, не е основание за унищожаване на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите на основание общата разпоредба на чл. 29 ЗЗД. При наличие на такива обстоятелства, последиците се уреждат съгласно чл. 485 КЗ.**

В отговора може да бъде направено уточнение като се визира не неточното и/или премълчано обстоятелство, а неточното му деклариране и/или премълчаването му.

IV. По четвъртия поставен въпрос:

Съдебното решение, с което е прогласена недействителност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите противопоставимо ли е на третите лица по смисъла на чл. 477, ал. 3, пр. 1, вр. ал. 1 КЗ и на Гаранционния фонд?

В Предложението не се сочат решения, които да съдържат противоречива или неправилна практика по този въпрос.

Същият изправя ОСТК пред хипотеза, при която, независимо от евентуалните разрешения по предходните въпроси и без оглед на правното основание, договорът за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите е прогласен за нищожен с влязло в сила съдебно решение.

За трети лица по чл. 477, ал. 1 КЗ, съгласно чл. 477, ал. 3 пр. 1 КЗ следва да се считат всички увредени лица, с изключение на лицето, което отговаря за причинените вреди и правоимащите лица в резултат на неговата смърт.

Отговорът на поставения въпрос се основава на уредените в ГПК правила относно субективните предели на силата на пресъдено нещо на съдебните решения. Приложимо е правилото, съдържащо се в чл. 298, ал. 1 ГПК, че *„Решението влиза в сила само между същите страни, за същото*

искане и на същото основание.” Законодателят е приел, че това ограничение е справедливо, тъй като чрез него се избягва злепоставянето на интересите на третите лица и воденето на симулативни процеси (в този смисъл проф. Сталев, цит. съч., с. 362.)

С посочената разпоредба е създадена гаранция и сигурност за правните субекти, които не са участници по делото. Няма съмнение, че тя се разпростира и върху правоотношенията, свързани с договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Чрез правната уредба на договора, законодателят обезпечава защита не само на застрахования делинквент, но и на третите увредени и пострадали лица, които като се ползват от него трябва да бъдат обезщетени за претърпените от тях вреди от финансово стабилен субект (б.н. какъвто следва да е застрахователят) чрез упражняването на прякото им право.

Извод, че е недопустимо решението, с което е прогласена недействителност на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” да се противопоставя на третите лица следва и от обсъденото по-горе Решение от 20.07.2017 год. по дело С-287/16 на Съда на Европейския съюз, постановено по преюдициално запитване от Върховния съд на Португалия, с което Съдът на ЕС се е произнесъл по въпроси, включващи и този за абсолютната нищожност на договора за застраховка и противопоставимостта ѝ спрямо трети пострадали лица.

Преюдициалното запитване се отнася до приложението на член 3, параграф 1 от Директива 72/166/ЕИО на Съвета от 24 април 1972 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховката „Гражданска отговорност” при използването на моторни превозни средства и за прилагане на задължението за сключване на такава застраховка (ОВ L 103, 1972 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 10, наричана по-нататък „Първа директива”), на член 2, параграф 1 от Втора директива 84/5/ЕИО на Съвета от 30 декември 1983 година относно сближаването на законодателствата на държавите членки, свързани със застраховките гражданска отговорност при използването на моторни превозни средства (МПС) (ОВ L 8, 1984 г., стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 104, наричана по-нататък „Втора директива”), както и на член 1 от Трета директива 90/232/ЕИО на Съвета от 14 май 1990 година за сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховките „Гражданска отговорност” при използването на моторни превозни

средства (ОВ L 129, 1990 г., стр. 33; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 240, наричана по-нататък „Трета директива“).

Диспозитивът на решението гласи: „Член 3, параграф 1 от Директива 72/166/ЕИО на Съвета от 24 април 1972 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за прилагане на задължението за сключване на такава застраховка и член 2, параграф 1 от Втора директива 84/5/ЕИО на Съвета от 30 декември 1983 година относно сближаването на законодателствата на държавите членки, свързани със застраховките гражданска отговорност при използването на моторни превозни средства (МПС), трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която в обстоятелства като в делото по главното производство би имала за последица противопоставимостта спрямо трети пострадали лица на нищожността на договор за застраховка „Гражданска отговорност“ за моторно превозно средство, произтичаща от първоначално декларирани от застрахования неверни данни относно самоличността на собственика и лицето, което обичайно управлява съответното моторно превозно средство, или от обстоятелството, че лицето, за което или от името на което е сключен договорът за застраховка, не е имало икономически интерес от сключването му.“

Посоченото решение съдържа принципни постановки и следва да бъде съобразявано по отношение на всички основания за нищожност на договора за задължителна застраховка на риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, както и по отношение не само на третите лица по смисъл на чл. 477, ал. 3, пр. 1, вр. ал. 1 КЗ, а и на Гаранционния фонд

Гаранционният фонд, съгласно чл. 518 КЗ е юридическо лице, което може да се преобразува, прекратява и ликвидира само със закон. С чл. 519 КЗ законодателят урежда неговите специфични функции, изразяващи се в действия по съхраняване на стабилността на застрахователната дейност чрез създаване на гаранции по отношение посочените в закона вземания на увредените лица; извършване на плащания в предвидените в този текст конкретни хипотези; поддържане на Информационен център, предоставящ информация във връзка със задължителните застраховки „Гражданска отговорност“; „Злополука“ на пътниците и информационна система за оценка, управление и контрол на риска.

Поради изложеното и на ГФ, както на третите лица по смисъл на чл. 477, ал. 3, пр. 1, вр. ал. 1 КЗ, не може да бъде противопоставено съдебно решение за прогласяване на нищожност на договор за застраховка на гражданската отговорност на автомобилистите.

Такова разрешение отговаря не само на закона, но и на обществения интерес, защитен с правната уредба на задължителната застраховка с оглед изтъкнатите присъщи му социална, обезпечителна и гаранционна функция.

Предвид изложеното, на поставения въпрос следва да се даде следния отговор: **съдебното решение, с което е прогласена недействителност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите не е противопоставимо на третите лица по смисъла на чл. 477, ал. 3, пр. 1, вр. ал. 1 КЗ и на Гаранционния фонд.**

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕГЕБИЦОВА

